

Zorgen over opleiding van beroemde synodevoorzitter Predikant van Steenwijk niets menselijks vreemd

door Frans Verkade

De dominee van Steenwijk is bezorgd. De stad is klein, de straten kort, de muren hoog en de regelmatige aanvallen hevig. Hoe zal het komen met vaders' trots: z'n zonen Johannes en Regnerus? Het wordt Johannes Bogerman (sr.) te veel. Hij wil opnieuw weg uit de "Olde Veste". Vluchten naar een onbekende eindbestemming hoeft deze keer niet. Vanuit het Groninger Aduard is eerst al een aardige aanbieding gekomen en vervolgens heeft ook het voor hem bekende Appingedam zich gemeld. Dat moet het worden. Tijdelijk klaart de lucht op. Hoe mooi bedacht, de provinciale Overijsselse synode van het jaar 1596 pikt de bewogenheid van pa Bogerman over de toekomst van zijn zonen allerminst.

Het beroepingsnieuws heeft de eeuwen door veel gespreksstof opgeleverd. Niet in het minst als mensen probeerden of proberen het onderdeel "roeping" te belichten. Was het een "ja-woord" vanwege de fraaie pastorie, de parkachtige tuin, de zeer lucratieve verdiensten of de studiemogelijkheden van de kinderen?...

De vader van voorzitter J. Bogerman van de beroemde Dordtse synode uit 1618/1619, eertijds predikant van Steenwijk en blijkens de historie in het bezit van een warm hart voor Overijssel, heeft er reeds in de zestiende eeuw geen doekjes om gewonden. Hij wil een plek vinden die garant staat voor goede studiemogelijkheden van z'n kinderen. Dit veroordeelde "uitglijden" is later rijk beloond.

Afkomst

Pa Bogerman heeft inmiddels een bewogen verleden achter de rug als hij in het jaar 1593 in hervormd Steenwijk zijn intrede doet. Geboren als zoon van een beroemd rechtsgeleerde in het Friese Kollum, dat later het startpunt voor zijn carrière zal vormen. Vader, Regnerus, staat in een goed blaadje bij Karel V. Door hem wordt hij ingezet als secretaris van de steden Groningen en Kampen.

Het wordt Johannes als priester te Kollum in 1567 te warm onder de voeten. Hij vreest voor z'n leven nadat hij z'n hervormingsgezinde gevoelens heeft geuit. De Rooms-katholieke kerk van zijn dagen zit er zijns inziens naast. Luthers eerdere optreden in Duitsland is hem uit het hart gegrepen.

Bogerman vlucht, nogwel naar Steenwijk. De stad, die door het Utrechtse bisdom enkele eeuwen eerder als eerste voor een grote omgeving z'n St. Clementskerk had gekregen, was her en der bekend geraakt vanwege de korenmarkten.

Echter ook hier is de vluchtende priester z'n leven niet veilig en met vele anderen vlucht hij naar Oost-Friesland nadat hij vast en zeker een "hervormingsbacil" in het vestingstadje heeft achtergelaten.

Naar Duitsland

Jaren later, om precies te zijn in 1574, treedt de prediker aan in het Oostfriesse Jeennelt. De gemeente die hij twee jaren later verwisselt voor het nabij gelegen Uplewert.

In de pastorie van deze gemeente wordt al snel na de aankomst een zoon geboren. Hij krijgt dezelfde betekenisrijke naam als z'n pa: Johannes (God is genadig). Het verblijf in Duitsland is kort. Het moet zo rond 1580 zijn geweest als de hervormingsgezinden uit Appingedam voor de eerste keer bij Bogerman aankloppen om zijn overkomst. Tevergeefs, immers hij besluit in datzelfde jaar naar z'n geboortegrond terug te keren. Het wordt het Friese stadje Bolsward. Op 6 november is de intrede een feit. Terwijl Johannes, de jongere, daar z'n kinderjaren doorbrengt maakt Johannes, de oudere, een onrustige tijd door. In 1582 wordt hij uitgeleend aan de

hervormde gemeente van Sneek en een jaar later doet hij vanwege dezelfde reden opnieuw het tumultueuze Steenwijk aan.

Lange vacature

Het gaat met de kerk in de oude vestingstad opnieuw minder goed. Zij is dan de enorme brand van 1522 enigszins te boven en heeft in 1580 de prediker Wilhelmus Dockum Lanius uit Hauwert mogen begroeten, zijn spulletjes worden reeds twee jaren later, als de stad opnieuw door Spaanse troepen is ingenomen, ingepakt vanwege een vertrek naar IJsselmuiden.

Daar zou hij de eerste predikant van de hervormingsgezinde gemeente worden. Deze Noordhollandse dominee was ongetwijfeld onder de indruk gekomen van de bizarre omstandigheden in Steenwijk toen hij twee jaren voor zijn overkomst door de synode enkele weken voor "opbouwwerk" naar Vollenhove was gestuurd.

Maar goed, Lanius is ook al na de verwoestende pest-epidemie snel gevlogen en het blijkt niet gemakkelijk te zijn bij speurtochten naar een opvolger. De nadelen van het "vesting zijn" doen zich ook in de kerk gelden.

Naar Kampen?

Het tweede verblijf van Bogerman in dit door slechts veertig tot vijftig Steenwijkers bewoonde "roversnest" van de Spanjaarden is eveneens kort. Hij keert weer terug naar Bolsward om vandaar ook z'n eerste gemeente Kollum een periode bij te staan.

Bovendien heeft hij ondertussen z'n kennis en inzichten beschikbaar gesteld voor de landelijke synode van 1581 te Middelburg en wordt hij enkele keren gekozen tot voorzitter danwel secretaris van de provinciale synode van Friesland.

In 1592 doen de circa zeshonderd lidmaten uit Kampen een beroep op de begaafde, degelijk gereformeerde, voorganger. De provinciale synode van Friesland laten hem vrij te blijven of te gaan. Doorgaans wordt aangenomen dat hij is vertrokken. De acta van de Friese synode "zeggen" dit niet.

Op de puinhopen

Wel komt blijkens deze stukken in hetzelfde jaar Steenwijk opnieuw in beeld. De stad, die inmiddels danige strooptochten en een grote brand heeft overleefd, is nog altijd zonder predikant. Zij maakt woelige tijden door.

Op 18 mei 1592 wordt Steenwijk als eerste stad voor de bevrijding van Noord-Nederland door de Staatse troepen belegerd. De Hollandse stadhouder, Prins Maurits, poogt tevergeefs de vijandige troepen door bombardering te verdrijven. Niettemin "vallen" de Spanjaarden na hevige gevechten ruim een maand later. De klokken luiden. Steenwijk is bevrijd.

Vanaf deze puinhopen volgt in 1593 een beroep op Bogerman. En jawel, in het voorjaar van genoemd jaar trekt hij voor de vierde keer, maar nu met z'n gezin, inclusief Johannes en de elfjarige Regnerus, naar de Olde Veste.

Studieprobleem

Hoe goed bedoeld om deze in puin geschoten gemeente weer op te bouwen de dominee bemerkt dat de mogelijkheden voor zijn puber Johannes niet bijster groot zijn. Het breekt hem zelfs zozeer op dat hij dit niet verzwijgt als hij voor de tweede keer de Overijsselse synode bijwoont. Overigens wordt hem dan opnieuw geen plaats in het bestuur van de vergadering toegewezen.

Het komt tot een rel op deze kerkelijke samenkomst in 1596 te Kampen. Aan de aanwezigen wordt reeds snel bekend gemaakt dat Bogerman wil vertrekken. Op hun beurt wensen zij er meer van te weten waarom hij nu reeds in de startblokken staat om naar het Groninger land af te reizen. Hij was vandaar eerst al uit Aduard en later ook vanuit z'n eerder tijdelijke werkplaats Appingedam benaderd.

Het antwoord van Bogerman zegt onomwonden "dat hij ook voor zijn kinderen moet zorgen opdat die in de studie mogen promoveren". Hij wil daarom weg uit het kleine, minder makkelijk te

bereiken Steenwijk.

Dit is volstrekt tegen het zere been van de geachte afgevaardigden. Hij moet schuld bekennen en eveneens wordt de kerkeraad die inmiddels een opvolger had beroepen teruggefloten. Het vertrek gaat niettemin door en ruim negen maanden later leidt hij als predikant van Appingedam de Groninger synode.

Naar Hasselt

Zoon Johannes is inmiddels dik aan de studie. Eerst in Franeker, na de verhuizing in Heidelberg en tenslotte sedert 1597 in het Calvinistische bolwerk Genève waar hij uit de eerste hand de getuigenissen van de zeer bekende reformator heeft vernomen. Regnerus zou hem al snel gaan volgen in de theologiestudie.

De eerste, zeer bekend geworden, Johannes, wordt op 23 september 1599 te Sneek in het ambt van predikant bevestigd. Pa heeft kort tevoren zelf ook opnieuw een beroep aangenomen. Hij keert terug naar Overijssel, ditmaal naar het wat noordoostelijk van Kampen gelegen Hasselt.

Betere tijden

Hier wachten hem in de korte ambtsperiode betere tijden. Enerzijds kan hij zich verheugen over de groeiende kwaliteiten en snelle carrière van zijn zoon. Deze wordt al direct in het provinciaal kerkbestuur van Friesland gekozen, verhuist eerst naar Enkhuizen en korte tijd later naar Leeuwarden en verkrijgt zelfs een aanstelling om Prins Maurits en de Staten van adviezen te voorzien.

Anderzijds wordt Bogerman (sr) in z'n laatste levensjaren telkenmale in het leidend trio van de kerk in Overijssel gekozen. Een juist op tijd geboden beloning voor de enorme inzet van pa Bogerman. Voor de zomer van 1604 is de markante kerkpionier, die de gezinsbelangen niet verwaarloosde, overleden. Zijn naam zou evenwel de eeuwen door blijven klinken in de geslachten en historische beschrijvingen van de kerk.

Beroemde voorzitter

Behalve het gezin heeft ook de "gereformeerde" kerk na de reformatie niet weinig van de studie en gaven van Bogerman's zoon geprofiteerd. Johannes (jr) zou in 1618 de eer ten deel vallen en de taak moeten volbrengen om als predikant van Leeuwarden de Nationale Synode van Dordrecht te leiden.

Vanuit die hoedanigheid zou de oud-Steenwijker zich eveneens inzetten voor de totstandkoming van de Statenvertaling. Last but not least zou in 1636 de benoeming tot hoogleraar van de universiteit te Franeker volgen. Slechts voor één jaar, immers toen heeft de dood deze harde werker weggerukt.

Over "broertje" Regnerus is minder gesproken en geschreven. Op ruim dertigjarige leeftijd, toen pa al ruimschoots was overleden, is hij te Stiens bevestigd, waarna hij van 1617 tot zijn dood in 1636 de kerk te Harlingen heeft gediend.